

43. vuosikerta
 Kasvatusopillisen aikakauskirjan 149. vuosikerta
 Kasvatus ja koulun 98. vuosikerta

Kasvatus

Pääkirjoitus

Arto Jauhiainen – Juhani Tähtinen 3 Ykkösluokan lehti

Artikkeleita

Sonja Kosunen 7 ”Meillä on siis kouluja, joista ne tulee:
 siis Suomen eliitti” – keskiluokan lasten
 kouluvalinnat pois lähikoulusta

Janne Sääntti – Jari Salminen 20 Luokkahuonedidaktiikasta
 tutkimusperustaiseen reflektointiin

Jukka Virta – Taru Lintunen 31 Vuorovaikutustaitojen soveltaminen
 koulussa nostaa esille opettaja-oppilas-
 suhteen jännitteitä

Aino-Maija Lahtinen – Merja Ikonen-Varila 44 Mieli ja kasvatus -kurssi opiskelijoiden
 ajattelun ja tietokäsitysten haastajana

Lyhyempiä kirjoituksia

Niina Lehtinen – Timo Ståhl – Vesa Saaristo 56 Poissaolot ja niiden seuranta kouluhyvin
 voinnin edistämisen välineenä

Taina Laaksoharju 63 Koulukasvitarhatoiminta 1900-luvulta
 nykypäivään Helsingissä

Kolumni

Pasi Sahlberg 72 Suomalainen oppitunti amerikkalaisille:
 Todelliset voittajat eivät kilpaile

Ajankohtaista • Tapatumia

Päivi Atjonen	74	Tulevaisuuden tekijät koolta Joensuussa
Risto Ikonen – Juhani Tähtinen	77	Tiedejulkaisemisen tulevaisuuden haasteet

Puheenvuoroja

Jukka Rantala	82	Tieteellisen tiedon vapaata saatavuutta edistettävä
Heikki Silvennoinen	87	Mihin tarvitaan suomenkielistä tiedelehteä?
Tuure Tammi	91	Mikä käy laatuun? Keskustelua tieteellisen julkaisemisen arvioinnista ja tieteen arvostuksista

In Memoriam

Risto Rinne	94	Taimo Juhani Iisalo 1927–2011

Kirja-arvioiteja

Hanna Reinikainen	96	Koulunpenkiltä markkinasubjektiksi ja takaisin
Vesa Nuorva	98	Ensimmäinen kansainvälinen tutkimus eurooppalaisesta rippikoulusta
Jani Tarvainen	102	Filosofinen keskustelunavaus kasvatustieteen tilasta
Markku Jahnukainen	106	Kättä pidempää erityisopetukseen ja tehostettuun tukeen
Joel Kivirauma	109	Suomalaista kasvatussosiologiaa rakentamassa
Reetta Mietola – Päivi Berg	112	Etnografiaa koulun käytäviltä

English Summaries

116

Kirjoittajat

118

Ykkösluokan lehti

Aloittaessamme nyt *Kasvatuksen* päätoimittajina olemme innostuneita, mutta samalla hämmennyneitä siitä, mihin oikeastaan tullimmekaan ryhtyneeksi. Odotamme mielenkiinnolla, mitä seuraa siitä, että Kasvatuksella on nyt ensimmäisen kerran historiansa aikana kaksi päätoimittajaa. Ratkaisu ei ole aivan tuntematon tiedejulkaisujen piirissä Suomessa, kuten ei muuallakaan, mutta harvinainen kylläkin. Miksi moiseen ratkaisuun päädyttiin? Ensinnäkin, uskomme kykenevämme paremmin kehittämään lehteä yhdessä kuin yksin häärätessä. Uskomme ja toivomme, että erilaisista kokemusmaailmoistamme, tietotaidostamme ja hiukan erilaisista tieteellisistä näkemyksistämme löytyy eväitä lehden sisällön ja linjan rikastuttamiseksi ja väkevoittämiseksi. Toinen syy on raadollisempi. Syksyllä haussa olleeseen päätoimittajuuteen ei ollut juurikaan tunkua, vaan allekirjoittaneet olivat ainoat hakijat. Syntyi idea työn ja vastuun jakamisesta, jotta tehtävä ei veisi kohtuuttomasti aikaa pääaskareiltamme.

Mistä kertoo se, että tälle ”näköalapaikalle”, kuten pestin hakuilmoituksessa tehtävää mainostettiin, ei löytynyt tämän enemmän kiinnostusta? Syyt ovat helposti ymmärrettävissä. Kennelläpä kasvatustieteilijällä on halua irrottaa rajallista aikaansa ja panna ylimääräistä tarmoaan tehtävään, joka on luonteeltaan tieteellistä talkootyötä eikä vastikkeena ole luvassa sanottavampaa mainetta, mammonaa tai kunniaa. Tieteellisiä talkoita on yllin kyllin tarjolla muutoinkin. Onko tällaisina aikoina, jolloin elämme tiedemaailmassa kansainvälisyyden aallonharjalla, kotimaisilla ja suomenkielisillä tiedejulkaisuilla mitään annettavaa? Miksi siis antaa tällaiselle marginaalissa olevalle toiminnalle aikaansa ja energiaansa, ja miksi olla siitä vielä innoissaan? Syy tähän on yksinkertaisesti siinä, että jostakin syystä, ehkä jääräpäisyyttämme, arvostamme vieläkin suomenkielistä tiedejulkaisemista, diskurssia ja debattia. Uskomme monen muunkin allekirjoittavan tämän, emmekä koe olevamme tässä minkäänlaisia viimeisen mohikaanin traagisia hahmoja. Luotamme siihen, että Suomesta löytyy vielä runsaasti tieteentekijöitä, jotka haluavat kanssamme edistää kotimaista julkaisuutoimintaa ja olla tekemässä *Kasvatuksesta* entistä väkevämpää ja keskustelelevampaa tiedelehteä. Tähän meitä velvoittaa sekin, että Maya-intiaanien kalenterin ennustama nykyisen ajankiertomme päätyminen – joka on yleisesti tulkittu väärin perustein maailmanlopun ennusteeksi – ei mitä ilmeisimmin toteudukaan tänä vuonna.

Kysymys suomenkielisestä tiedejulkaisemisesta on nyt erityisen ajankohtainen ja vakava. Loppuvuodesta Tieteellisten seurain valtuuskunta julkisti luonnoksen tiedejulkaisujen laatu- luokittelujärjestelmäksi, Julkaisufoorumin. Näyttää siltä, että toteutuessaan se uhkaa monilla tieteen aloilla laskea suomenkielisten julkaisujen arvoa yhä kiihkeämmäksi käyvässä tuloksellisuusvertailuissa. Alustavassa rankkauksessa *Kasvatus* on määriteltä ykkösluokkaan, mikä tässä kolmiportaisessa asteikossa tarkoittaa alinta arvostus- ja hintaluokkaa.

Julkaisufoorumin taustalla on luonnollisesti voimakas kansainvälistymisen ja tehostamisen eetos, jonka vahvistamisella ei näytä olevan äärtä eikä laitaa. Hankkeen tavoite on selkeä: on liittävä kansainvälistä julkaisuutoimintaa, mikä käytännössä tarkoittaa kirjoittamista englanninkielellä anglosaksisilla areenoilla. Kansainvälisen julkaisemisen painottamisessa ei tietenkään sinänsä ole mitään väärää. Tieteen harjoittaminen on aina ollut kansainvälistä ja niin tulee olla jatkossakin. Mutta tässäkin ei mielestämme pitäisi mennä äärimmäisyyksin. Ongelma kansainvälistymisen samoin kuin tehostamisen politiikassa on asioiden yksisilmäinen kvantifointi – kaiken saattaminen mitattavaksi ja vertailtavaksi.

Lähtökohtaisesti Julkaisufoorumin idea on järkevä: julkaiseminen on millä tahansa tieteen alalla yltänyt sellaisiin mittasuhteisiin, että on luonnollisesti panostettava laatuun määrän sijasta. On erotettava jyvät akanoista, koetettava katkaista inflatorinen kehitystrendi. Mutta paljon kriittisiä kysymyksiä hanke herättää. Eikö ole vaarassa ja todennäköistä, että laatua puntaroidaan jatkossakin määrällä: kuinka *paljon* kukakin julkaisee parhaan A-ryhmän lehdissä. Entäpä ne tieteenharjoittajat, joiden jutut eivät yllä eliittilehtiin? Pyrkivätkö he kompensoimaan tätä julkaisemalla entistä enemmän vähempiarvoisiksi noteeratuissa lehdissä? Tarvitaanko jatkossa lisää luokkia julkaisulistojen ylärekisterissä, jotta erityishuippufoorimit kyetään sitten edelleen erottamaan perushuipuista?

Hillitön kilpailu ja vertailu tuottavat helposti lieveilmiöitä, joista yksi on "douppaaminen" eli voittojen ja kunnian tavoittelu kielletyillä keinoilla. Tiedemaailman doping liittyy viime kädessä julkaisuutoimintaan: "julkaise tai tuhoudu". Menneenä syksynä kohistiin maailmalla *Science*-lehden yhden vuoden 2011 tiedeskandaalina esiin nostamasta *Stapelin* tapauksesta. Tämä "datan herraksi" kutsuttu hollantilainen sosiaalipsykologian professori oli vauhtisokeuksissaan peukaloinut systemaattisesti tutkimustensa massiivisia tilastoaineistoja sekä raportoinut myös olemattomista kokeista. Viimein kuitenkin käry kävi ja hänen johtavissa kansainvälisissä tieteellisissä aikakauskirjoissa julkaisemansa "tuloksensa" joutuivat häpeään, samoin kuin hänen monien oppilaidensa väitöskirjat.

Vauhtisokeus on pahasta myös kansainvälistymispyrkimyksissä. Menestyksekkäs kansainvälisyys tarvitsee lähes kaikilla tieteenaloilla vahvan kansallisen tiedeyhteisön rinnalleen ja tuekseen. Erityisen ilmeistä tämä on kasvatustieteellisen tieteenalan tapaisille tieteille. Tämä koskee myös tieteellistä julkaisuutoimintaa. Kotimaista ja kansainvälistä julkaisemista ei pitäisi asettaa toisiaan vastaan. Näin ajatellaan, vaikka olemme tässä ehkä vähän naiiveja. Emme ole kuitenkaan uskossamme yksin. Esimerkiksi vuoden alussa kootussa usean tiedeseuran yhteisessä kannanotossa käynnissä olevan tiedejulkaisujen arviointiin liittyvän julkaisufoorumin linjauksiin kannetaan huolta kansallisen julkaisuutoiminnan tulevasta asemasta ja mahdollisuuksista. Joensuussa kasvatustieteen päivien yhteydessä järjestetyssä *Tiedejulkaisemisen nykytilanne ja tulevaisuus* -seminaarissa myös kansallisen julkaiseminen tulevaisuus oli vilkkaan keskustelun kohteena. Tässä numerossa on konferenssin yhteenveto sekä sitä koskevia tekstejä. Myös *Kasvatuksen* viime vuoden neljännen numeron useassakin kirjoituksessa oltiin asiasta huolissaan.

Myös se, että *Kasvatuksessa* on viime vuosina julkaistu runsaasti hyviä ja mielenkiintoisia artikkeleita ja muita kirjoituksia osoittaa sen, että kotimaisella julkaisemisella ja keskustelulla on ehdottoman tärkeä sijansa tiedeyhteisössämme ja laajemminkin kasvatuksen ja koulutuksen kentällä. Uskomme ja toivomme runsaan tarjonnan jatkuvan tulevaisuudessakin. Vain näin voimme yhdessä huolehtia siitä, että Suomessa julkaistaan korkeatasoisia tiedeartikkeleita ja käydään tärkeää tieteellistä debattia.

Kasvatusta onkin viety viime vuosina parempaan suuntaan. Kiitos tästä kuuluu kirjoittajien ja arvioitsijoiden lisäksi lehden toimitukselle, toimitusneuvostolle ja päätoimittajan virastaan

sivuun astuvalle *Jyrki Hilpelälle*. Meidän on tästä hyvä jatkaa – varsinkin kun jatkuvuutta ja käytännön kokemusta rinnallamme edustaa mainio varapäätoimittaja *Kaisa Leino*.

Mihin suuntaan sitten haluaisimme viedä *Kasvatusta* seuraavien kolmen vuoden aikana? Tutkimusartikkelit ja -katsaukset tulevat olemaan jatkossakin julkaisun perusrunko. Erityisesti haluaisimme vahvistaa ajankohtaiskirjoituksia ja kirja-arvosteluja. Toivomme myös, että *Kasvatuksesta* tulisi jonkin verran aiempaa keskustelevämpi. Tässä numerossa on uutena avauksena kolumnipalsta, jota on tarkoitus julkaista kolmesti vuodessa eri kirjoittajien voimin. Palstan avaa CIMO:n johtaja *Pasi Sahlberg*, jolla on pitkä kansainvälinen kokemus kasvatuksen ja koulutuksen kentältä.

Teemanumeroja tullaan jatkossakin julkaisemaan kaksi vuodessa. Ne ovat hyvin tärkeitä eri tutkimusalojen ja -suuntausten esille nostamiseksi. Teemanumerot ovat siinäkin mielessä hyviä, että niitä voidaan hyödyntää oppimateriaaleina. Tämän vuoden teemanumerot keskittyvät taideaineisiin ja korkeakoulupolitiikkaan. Ensi vuoden teemanumerot sen sijaan ovat vielä avoimia. Tehkää ehdotuksia! Itse näkisimme mielellämme esimerkiksi kasvatusfilosofien, oppimisentutkijoiden, varhaiskasvattajien ja kasvatuksen historioitsijoiden ottavan tämän haasteen vastaan. Myös erilaiset poikkiteolliset teemat ovat aina tervetulleita. Niissä piilee usein uuden siemeniä ja avauksia, kuten esimerkiksi viime vuoden viimeisen numeron mainio kasvatuksen ja koulutuksen kulttuurit -teemanumero osoittaa.

Miksi sitten haluamme vahvistaa ajankohtaisten asioiden ja kysymysten esilläoloa lehtemme sivuilla? Kasvatuksen, koulun ja korkeakoulutuksen kentillä elämä on ollut hyvinkin muutoshakuista. Yleisesti erilaisia reformeja on toimeenpantu pääosin hallinnollis-byrokraattisesti. Taustalla on ollut uudenlainen tehokkuusajattelu ja melkoisen kapea-alainen markkina- ja tuotavuuspolitiikka, kun taas pedagogiasta ja sivistyspolitiikasta nousevat lähtökohdat ovat jääneet selkeästi näiden varjoon. Esimerkiksi yliopistouudistus toteutettiin sellaisella vauhdilla ja sellaisilla tavoilla, että sen perässä pysymisessäkin on ollut työtä, saati että olisi ollut aikaa ja voimia osallistua näiden muotoilemiseen. Lain piti muun muassa lisätä yliopistojen autonomiaa ja taloudellista omavaraisuutta. Autonomia jää kyllä retoriikan tasolle, ellei siitä yliopistoissa kanneta todella huolta. Tähän viittaa esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntokierroksella oleva yliopistojen rahoitusmalli, samoin suunnitteilla oleva tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011–2016. Myös jo edellä viitattu julkaisuforumihanke kuuluu näiden yksipuolisia painotuksia saaneiden kehityssuunnitelmien joukkoon. Vastaavia tendenssejä esiintyy myös muiden koulutusasteiden käytänteissä ja tulevaisuuden linjauksissa. Tällaisia suuria muutoksia ei tulisi seurata vain katseella. Keskustelu ja mielipiteiden vaihto on tässä suhteessa, kuten yleensäkin demokraattisessa yhteiskunnassa, avainasemassa. Muiden alan julkaisujen joukossa *Kasvatus* tarjoaa oivan areenan tieteellisen sananvapauden käyttämiselle.

Odotamme jatkossa alamme tiedeseuroilta – esimerkiksi Kasvatustieteen seuralta, Aikuiskasvatuksen tutkimusseuralta, Ammattikasvatuksen tutkimusseuralta tai vaikkapa Kouluhistorialliselta seuralta – entistä aktiivisempaa ja räväkämpää roolia kasvatuksen ajankohtaisten virtaus-ten vaarinotossa ja kritiikissä. Aktivoitumista ja yhteistyön virittämistä onkin jo ilahduttavasti tapahtunut. Tiedeseurat lehtineen ovat tärkeä kokoava ja kriittinen voima kovin fragmentaariseksi muodostuneessa tiedemaailmassa. Olkoon *Kasvatus* – ykkösluokan lehti – tämän liikkeen etunenässä!

Arto Jauhiainen ja Juhani Tähtinen